

ENCOMI DE ROSA GUITART i ACED

Professora del Departament de Pedagogia

ROSA GUITART I ACED

ACTIVISTA DE L'EDUCACIÓ AMB ESTIMA I COMPROMÍS

Segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, un encomi és una “lloança calorosa”, i segons el Gran Diccionari de la llengua catalana ho descriu com a una “lloança, elogi”. La dificultat d'afrontar la tasca que es recull en aquestes pàgines rau en la capacitat de trobar elements encomiables en relació a la Rosa Maria Guitart i Aced, nascuda el 5 d'abril de 1954 a Barcelona, i com ella ens concreta: “a la república independent de Gràcia, amb tot l'honor i orgull que això comporta”. La dificultat rau en que les gestes que mereixen elogi són només la part visible d'un iceberg amb base molt profunda que, les persones que l'hem conegut i hem tingut l'oportunitat de treballar amb ella, i estar amb ella, difícilment podrem expressar i reconèixer en tota la seva plenitud i complexitat. Així doncs, la presentació resultarà injusta perquè som molt més del que de manera resumida es pot explicar de nosaltres, per això, i a l'avançada, ens haureu de perdonar l'atreviment d'intentar-ho.

Creant vincles

Si bé són diverses les raons que ens han portat a assumir el repte de l'encomi, d'omplir de paraules les pàgines en blanc, i amb les paraules fer frases, i amb les frases expressar l'elogi, volem destacar la raó del vincle.

És el vincle afectiu, relacional i de coneixements, que hem anat teixint amb la Rosa el que ens anima. En ella apreciem la disposició a crear vincles a través d'un saber fer en equip, perquè creu que aquest fer és valor clau en els diferents escenaris de l'educació. En la seva tesi doctoral *El tractament de les actituds en el context escolar*, defensada a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) l'any 2001, ens diu:

Lequip docent s'hauria de plantejar com una estructura grupal que treballa en equip i on cada membre participa activament, on es confronten i es discuteixen idees, propostes..., on se'n construeixen de noves, on s'aporten coneixements, on es prenen acords i es fixen criteris i plans d'acció, on hi ha responsabilitats i tasques repartides, tot plegat amb la intenció d'obtenir un projecte comú que aglutini la vida del centre i es basi en el compromís conjunt. Treballar en equip facilita la coherència educativa en les actuacions individuals i com a col·lectiu.

Si el vincle creat de manera col·lectiva i coherent és una de les raons, l'altra, i no menys important, és el vincle que neix de l'admiració que ens desperta el seu amor sincer per l'ofici d'educar. Un amor a l'ofici que, de forma curosa, sense estridències, però sempre reivindicativa, sap traduir en pensaments i accions.

Anem a parlar, doncs, d'una dona educadora que sap entrellçar els aprenentatges de la dona docent i recercadora amb la dona mare i àvia. La Rosa és una dona amb curiositat lectora de la vida quotidiana, viatgera i caminaire, apassionada de la muntanya. Estudia en el mapa les rutes, perquè vol saber on va; prepara la motxilla per a cada travessa, perquè cal preveure que és necessitarà en el camí; i no abandona, perquè l'acompanya l'actitud d'esforç i el convenciment que pas a pas, amb les variants que siguin necessàries, es pot fer el cim.

“Okupa” al departament

Podem compartir que l'hem tingut d'“okupa” al Departament de Pedagogia durant els anys que ha dedicat a la docència (del curs 1999-2000 al curs 2020-2021), a la recerca i a la gestió a la Universitat de Vic (UVic-UCC). El fer vida universitària, amb presència constant al departament, compartint entre classes, ha format part de la seva manera d'entendre l'ofici. Mestre de Primer Ensenyament (Escola Normal de Barcelona, 1973), Llicenciada en Psicologia (Universitat de Barcelona, 1978), i doctora en Psicologia i Currículum Escolar (Universitat Autònoma de Barcelona, 2001), ha sabut infiltrar-se en l'organització universitària, trobant la manera de detectar porositats i veure les possibilitats en els límits de les barreres dels sabers, fent una conquesta soterrada dels àmbits de coneixement

i construint aliances entre ciències de l'educació com la pedagogia i la psicologia. Sens dubte, en el seu fer ha dut a terme una pràctica psico-pedagògica no subjecta a normatives puntuals que van incloure i van fer desaparèixer la psicopedagogia en els plans d'estudi de les universitats.

L'estratègia ha estat reeixida, i ens ha proporcionat la possibilitat de tenir perspectives diferents en un departament que sempre s'ha caracteritzat per les seves personalitats singulars i la mirada crítica dels processos educatius. De manera lenta hem anat construint relacions, creuant mirades, posant en comú preocupacions, interactuant en les nostres ocupacions. I el fruit de tot aquest temps de convivència, fent teranyina, s'ha recollit en forma de projectes de docència, de recerca i de gestió en els que ha estat abanderada i militant de la pedagogia, dotant el departament de significat i representativitat.

La Rosa és una persona sàvia, i com a tal ha exercit amb rigor, seriositat, implicació i empena cadascuna de les tasques que ha realitzat a la universitat. No ha callat, perquè sempre té alguna cosa a dir; no s'ha inhibit, perquè les causes sempre han trobat en ella una bona defensora; no ha parat de treballar, perquè jubilar-se d'una feina que també és part de la seva vida és impossible. Ella diu que el seu fer ara és més lent, però la seva vitalitat il·lusionada per l'ofici perdura i el continua expressant en espais d'educació formal i no formal, dedicant temps especials a la preparació i realització dels esplais de vacances amb les petites i els petits de la família. Participa en accions de formació dins i fora de la universitat, i està activa en la recerca, tant a títol personal amb altres professores amb qui comparteix la preocupació per l'escola, el ser mestres, i les desigualtats de gènere, com en grups de recerca de la UAB en projectes sobre estratègies de resiliència per a la inclusió d'alumnat vulnerable i en situacions d'emergència social.

Qui és com a persona la defineix com a professional. La coherència entre el seu pensament i les seves accions, o el rigor des de l'auto exigència i amb el qual ha exigit als centenars d'estudiants en els graus de mestres i d'educació social, en els màsters i postgraus, en són una bona mostra. I sempre mostrant estima a la professió i respecte a les persones. Ordenada, metòdica, disciplinada, i acompanyada d'una agenda i un lla-

pis. Al llarg dels anys l'hem vist amb petites agendes que donen compte d'una constant activitat, i són expressió del seu compromís amb l'educació i les causes justes. I amb l'agenda, el llapis portamines per escriure i reescriure el que ha fet i el que projecta fer, deixant una empremta digna de qualsevol artefacte d'escriptura permanent.

Activista de l'educació

La intensa trajectòria professional de la Rosa Guitart i Aced la podem mostrar fent un símil amb una activitat que, com hem dit a l'inici i volem explicar amb més detall, la caracteritza: el muntanyisme.

Activista tot terreny, sempre carregada amb una motxilla per fer el trajecte entre Barcelona, el lloc on viu, i Vic, el lloc on ha treballat, i que amb il·lusió continua col·laborant quan li demanem. En la seva motxilla els treballs dels grups d'estudiants, amarats pels seus sabers, han compartit amb ella els trajectes, sovint irregulars, que fa el coneixement. I el més difícil de tot, confiant en el servei públic de transport, perquè els seus valors de sostenibilitat no els havia d'explicar. Els practica en coherència al sòlid sistema de valors que sustenta.

Mai ha buscat el camí fàcil o planer, sinó que s'arrisca a pujar carenes, tot i les estrebades físiques, perquè tenir fites altes li permet assolir objectius més amplis. En ella, arriscar-se és un gest tangible que expressa la seva responsabilitat ètica com a educadora. Cada risc és un repte muntanyenc ben planificat, una travessa mesurada en les seves etapes i sostinguda en el temps.

Sabem per les converses "informals" amb la Rosa, no pel currículum que de nosaltres publiquen les universitats, que els seus inicis en el món de l'educació es vinculen als entorns de l'educació no formal, als espais, a les activitats de temps lliure, un recorregut que no ha abandonat i que enriqueix la seva biografia personal i acadèmica. Amb el títol de mestra a la mà, travessa les portes de l'escola i durant dos cursos experimenta l'ofici en dues escoles de Barcelona: l'Esclat (1973-1974) i el Liceu Sant Jordi (1974-1975). Ben aviat amplia la seva mirada i emprèn altres camins.

Qui la coneix, sap que s'ha arriscat en el món **editorial**, n'ha estat editora de continguts així com autora de nombroses publicacions. L'any 1977

forma part de l'equip impulsor de l'Institut de Recursos i Investigació per a la Formació (IRIF), i una de les seves projeccions: l'Editorial Graó. Ha mantingut el seu compromís activista al llarg dels anys, ja sigui com autora d'articles i llibres; com a directora de l'editorial en alguns períodes (1993-1995 i 1998-1999); formant part del consell de direcció de la *Revista Guix-Elements d'Acció Educativa* i *Aula d'Innovació Educativa*; dirigint la col·lecció de llibres *Família i Educació*, o editant revistes de didàctiques específiques.

Motivada per tornar a les aules, es va arriscar a fer el pas cap a la **docència universitària**, un primer curs 1997-1998 a la Universitat Ramon Llull (URL), i de 1999 a 2009 com a professora associada del Departament de Pedagogia Aplicada de la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB. L'any 1999 també inicià la docència a la UVic-UCC, en la qual continua fins la seva jubilació a temps complet.

En la seva trajectòria docent, el seu compromís activista l'ha concretat en la **formació inicial** a Psicopedagogia, en complements de formació; i als Graus de Mestres i Educació Social en assignatures obligatòries, optatives, pràctiques i tutoria de treballs finals de grau. La seva docència en els estudis de mestres s'ha articulada a l'entorn de l'àmbit de la didàctica general, el currículum, l'organització escolar, i l'educació inclusiva; també sobre escola, famílies i altres entorns educatius. En els estudis d'educació social, en àmbits relacionats amb ser educadora i educador social i el treball interdisciplinari, l'organització d'institucions educatives no formals, l'acció socioeducativa en l'àmbit familiar i els entorns de l'exclusió social. El seu activisme en el Grau d'Educació Social la va portar a impulsar entre el professorat el debat sobre les optatives i els itineraris d'especialització, i ho va fer amb una mirada innovadora i atenta a les problemàtiques de les societats que vivim. En aquest context de debat va promoure la incorporació de noves assignatures en el grau, com és exemple l'optativa *Gènere, Violències i Accions Socioeducatives*, que mostra la responsabilitat que com a docent assumeix per traduir en la formació universitària les disposicions normatives sobre igualtat.

En la **formació de postgrau i màster** ha mostrat sempre disponibilitat per col·laborar en la docència vinculada principalment a temàtiques

d'educació i gènere i d'àmbit social. Ha fet docència en el Màster Universitari d'Envel·liment Actiu (Psicogerontologia: envelliment i gènere); Màster de Formació del Professorat d'Educació Secundària, especialitat Educació física (Societat, família i educació: Evolució i contextos d'intervenció). Destacar el seu activisme a l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere i la seva docència en el Màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania, compartint l'assignatura Educació i Gènere en una Societat en Canvi, i com a tutora i avaluadora d'estudiants en el seu Treball Final de Màster.

En la **recerca**, observem, entre altres centres d'interès, la seva militància lluitadora com a feminista d'acció per repensar els models de gènere des de l'educació. Ho ha fet des de diferents espais i grups, en el cas de la UVic-UCC com a investigadora del Grup de Recerca Educativa (GREUV) i el Centre d'Estudis Interdisciplinaris de Gènere (CEIG). La seva trajectòria en el marc d'aquests grups es va iniciar amb un *Seminari sobre models de gènere* (2005) de caire participatiu entre diferents agents (entitats, associacions, universitat...), que posteriorment va derivar en una investigació sobre l'anàlisi de les *Característiques dels models de gènere en adolescents* (2008). Recollint les diverses sensibilitats presents en el Departament de Pedagogia en relació al gènere, també va formar part de l'equip de treball que va fonamentar el desenvolupament d'una formació específica de talleristes en *Educació i Gènere: Formació en responsabilitat social i ètica de formadores i formadors per a la igualtat i la prevenció de la violència* (2010). Va col·laborar en l'encàrrec fet pel Programa de Millora i Innovació en la Formació de Mestres (MIF) per l'elaboració del document de treball intitulat *Relacions de poder, violències i altres formes de relació abusiva. La transversalitat del gènere* (2016), en el qual es mostrava la maduresa de la seva trajectòria i que va consolidar una línia de "Gènere i Educació" dins del grup de recerca GREUV.

Així mateix, des del 2013, en el context del Centre d'Innovació i Formació en Educació (CIFE), va impulsar un eix de formació en aquesta temàtica anomenada *Calidioskopi*, del qual se'n va fer responsable de la seva coordinació i dinamització. Talment com l'objecte mostra de manera harmònica les múltiples maneres de representar un conjunt d'ele-

ments que el formen, simbòlicament va designar la mirada del grup, en contextos de formació, per fer visibles les múltiples formes, singulars i canviants, d'expressió del gènere. Algunes de les activitats promogudes sota aquest paraigua han estat la primera *Jornada d'Educació i Gènere. Experiències per repensar el gènere* (2014), i la segona *Jornada d'Educació i Gènere. Saltar obstacles o superar barreres? Nous reptes en educació i gènere* (2016) amb participació d'entitats i associacions, així com de l'Ajuntament de Vic. La participació en l'organització de dos edicions del curs *La teranyina dels estereotips de gènere. Actua davant els subtils masclismes*, adreçat a alumnat de la universitat, prioritàriament de la FETEP (2018 i 2019). Els seminaris sobre *La transversalitat del gènere en la formació inicial de mestres i educadores socials* (2018-19) i segona fase el curs 2019-20, també a la FETEP. O bé el curs de formació sobre *La perspectiva de gènere en la docència universitària, com ens hi posem* (2021), que va implicar prioritàriament el professorat en graus d'educació, però també a aquell professorat que volia introduir la perspectiva de gènere en la seva docència en el context de la UVic-UCC.

Si a les aules la pregunta ha format part de la manera de fer de la Rosa, en les seves investigacions els interrogants són punt de partida i condueixen el procés. Però, a més, les preguntes són contingut de les **publicacions** resultat de recerques articulades a l'entorn de la reflexió-acció-reflexió. Evidències d'aquest fer són els propis títols d'algunes de les seves produccions que incorporen en el seu enunciat la interrogació. Exemples són: “¿A qué jugamos? Los valores en juego” (1996); “Què hi ha darrera dels materials curriculars? Alguns suggeriments per esbrinar-ho” (2000); “La autoestima: qué es, qué papel juega en la adolescencia y cómo trabajarla en el aula” (2000); “Actitudes y valores en el centro docente. ¿De dónde partimos?” (2000); “Els coneixements: què ensenyem a l'escola? Què aprenen els nois i les noies?” (2008); “¿Qué ha sido de los valores? ¿Para qué tipo de persona estamos educando?” (2014); *Ser nena, ser nen. Com se n'aprèn, com s'educa?* (2020).

Intuïm que amb el llapis portamines ha traçat l'esquema dels seus escrits i potser ha escrit més d'una pàgina. Llibres, articles, comunicacions, conferències, documents de treball... mostren els temes d'interès que l'han acompanyat en la seva biografia com a persona educadora: l'escola

com una comunitat educativa de mestres, infants i famílies que participen, dialoguen i reflexionen; l'educació social dins i fora de l'escola com a recerca del bé comú i de pràctiques inclusives; les famílies diverses, la seva agència, i la corresponsabilitat educativa; les violències i el gènere normatiu com a violència que s'ensenya i s'aprèn, i l'educació per l'equitat com a opció; els jocs sense exclusions per promoure aprenentatges ètics i els valors de la cooperació. El seu pòsit pedagògic és tota una declaració d'intencions que ha quedat recollida en llibres plens de pensaments, dites i accions com *Jugar y divertirse sin excluir: recopilación de juegos no competitivos* (1999), o bé els *101 jocs no competitius* (2004).

En la **gestió** tampoc ha tingut un no. Hem comentat el seu fer a l'Editorial Graó, tasques de gestió que ha compaginat assumint la responsabilitat de la coordinació del Grau d'educació Social des del curs 2010-2011 fins el curs 2025-2016. La seva etapa és coneguda per les llargues reunions de debat, que alimentaven la discussió pedagògica entre el professorat del grau, però sense oblidar de sadollar la gana organitzant un bon sopar de cloenda, i si no podíem anar a sopar el berenar de la tarda amb coca i xocolata.

De tota manera, la lluita per la millora de la professió dels educadors i les educadores socials l'ha realitzat dins la universitat i des d'altres fronts, per exemple, essent membre del Col·lectiu professional d'Educació Social i Escola del Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya (CEESC) per la consolidació de la figura de l'educador i l'educadora social als centres escolars. També ha realitzat tasques de gestió en la posada en marxa de la *U-Ludoteca, espai de suport laboral*, projecte guanyador de la convocatòria d'ajut a iniciatives de projectes per la igualtat de gènere, creat amb el fons obtingut pels imports no abonats en nòmina de les persones que es van adherir a la vaga del 8 de març de 2018, portat a terme el curs 2019.

I fins i tot la universitat ha sigut per la Rosa un bon escenari com a **sindicalista**, sense estar al comitè d'empresa de la universitat, ha lluitat pels drets laborals i professionals a la facultat, donant suport a aquelles causes que menystenen drets. Malauradament, no ha col·laborat amb els pastorets.

Alhora no ha eludit la **formació permanent** a mestres a les escoles i al professorat de la universitat, així com l'acompanyament educatiu a les famílies. Fet i fet, un dels reptes que l'acompanya des dels seus inicis, com a educadora, és el diàleg constant, les continuïtats i les transicions entre formació inicial i formació permanent. Destacar el fet que, en les seves diminutes agendes, sempre ha trobat hores disponibles per a la renovació pedagògica. Ha incorporat la dedicació a *La Xarxa d'Escoles 0-12*, amb una alta implicació amb la celebració de les Jornades 0-12 (per la coordinació d'escoles públiques a nivell de Catalunya) com a representant del Departament de Pedagogia de la UVic-UCC.

Essències que ens impregnen i perduren

Cada acció, cada gest de la Rosa, mostren el seu posicionament davant una educació no neutral, conscient que el currículum ocult es manté i obstaculitza paralitzant la crítica i els canvis transformadors. No es cansa de repetir el que creu, allò que desitja per una educació més justa. Ho fa amb la paraula oral, però també en molts dels seus escrits fa una crida a la reflexió i la mobilització, com en el capítol “Esferes d'aprenentatge del gènere. Educar per l'equitat” que forma part del llibre *Desfer la teranyina del gènere des de l'educació* (2017):

Hem de fugir de pensar que el món on vivim i com ens hi situem o com hi situem les altres persones s'ha de basar en valors centrats en normalitats establertes o sentits comuns, sense replantejar-nos les invisibilitats que els recolzen. Si no ho fem [...] les persones o institucions que es consideren neutres o que no repensen i reflexionen sobre les realitats que tenim, reproduïxen, perpetuen i legitimen les desigualtats existents.

Hem vist en la Rosa un fer de veritat, amb sentit. No solia fer marra-da. Ha conciliat les preocupacions i interrogants amb una postura segura i sense ambigüitats ideològiques. Sempre clar l'objectiu i les eines sobre com arribar-hi, amb sabata planera per grimpar allà on calgués, i trepitjant fort per allà on passava i passa. Gens amant dels convencionalismes buits de significat, ha emprès cada risc i cada projecte posant-hi saviesa, i l'ànima incansable d'una lluitadora nata, que camina amb una mirada

sempre crítica que abraça anar a contra corrent i la disconformitat com a forma d'entendre el pensament i l'acció.

Carregada amb la motxilla i portant de la mà agenda, llapis portamines i un **calidoscopi**, la Rosa Guitart i Aced, és una dona...

que busca la **C**oherència amb insistència reflexiva;
que li agrada estar en moviment , perquè és **A**ctivista d'arrel;
que sap **L**iderar iniciatives amb valor pedagògic;
que s'**I**mplica amb totes les accions, encara que siguin petites;
que assumeix la **D**issidència com a forma d'educar i d'aprendre;
que no oblida mai que cal ser **O**ptimista i creure que els canvis són possibles,
però amb els peus a terra;
que defensa que els **S**abers ètics de les educadores han de ser grans per ajudar a
créixer en valors;
que està convençuda que en l'ofici d'educar cal ser **C**ompanya i apreciar la
diversitat en el fer de tothom;
que creu que les **O**pinions s'han de poder expressar, dialogar i argumentar;
que és **P**ersistent en les militàncies i no es deixa influenciar pels modismes;
que pensa que mai s'ha de perdre la **I**l·lusió i l'interès per ser bones educadores.

Aquest encomi parla de la Rosa, la dona educadora sàvia que hem conegut i que apreciem. Mostra uns trets parcials de la seva trajectòria biogràfica amb nosaltres, al nostre departament, a la nostra facultat. És un encomi per recordar el que ens aporta cada dia amb el seu activisme militant, responsable, afectiu. Són unes paraules per mostrar el seu compromís amb l'educació i el seu amor per l'ofici més enllà de la punta visible de l'iceberg.

Aquest encomi es per tu Rosa, companya “generera” , una àries com nosaltres, amiga sempre. Agraïm ens hagi impregnat amb el teu pensar, el teu saber fer, i la teva estima.

Esther Fatsini Matheu
Isabel Carrillo Flores
Vic, 22 de febrer de 2023